

СТАНОВИЩЕ

**От доц. д-р Светлана Ганева Николаева, ЮЗУ „Неофит Рилски“,
Благоевград**

**на дисертационен труд на тема „Професионално ориентиране и
професионална подготовка на ученици с умствена изостаналост“,
разработен от Мария Иванова Костова за присъждане на
образователната и научна степен „доктор“.**

**Област на висше образование: 1. Педагогически науки.
Професионално направление: 1.2. Педагогика. Докторска програма:
„Специална педагогика“**

Научен ръководител: Проф. д-р Пелагия Михайлова Терзийска

Основания за участие в научно жури: Участието в научно жури е въз основа на Заповед на № 2794/22.11. 2024г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград и решения, които са взети на първото заседание на научното жури, на 27 ноември 2024г.. Изпълнени са всички законови изисквания и Вътрешни правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград при разработването на дисертационния труд и процедурата до допускането му до защита пред научно жури.

1. Представяне на докторанта.

Мария Иванова Костова през 2017г. завършва бакалавърска специалност „Специална педагогика“ във Факултета по педагогика в ЮЗУ „Неофит Рилски“, а през 2018 – магистърска специалност „Специална педагогика“. От 2017г. до този момент Мария Костова работи в Център за специална образователна подкрепа „Св. Паисий Хилендарски“ в Благоевград. Длъжността, която заема е заместник директор на ЦСОП в Благоевград. Три години работи като хоноруван асистент към катедра „Управление на образованието и специална педагогика“.

2.Общо представяне и съдържание на дисертационния труд.

Представеният дисертационен труд на докторант Мария Костова е с обем от 124 страници текст. Представени са 4 приложения. Посочените източници, които са ползвани са 100, от които 88 на кирилица, 12 интернет ресурси.

Текстът е структуриран в увод, три глави, които са йерархизирани идейно и закономерно са взаимосвързани, и заключение.

В увода са изведени основанията, които очертават актуалната необходимост от проучването, анализирането и предлагането на работещ механизъм, свързан с професионалното ориентиране и влиянието му върху професионалната подготовка на ученици с умствена изостаналост. Научната определеност на изследването е ясно

формулирана. Задачите на изследването произтичат от поставената цел. Те са адекватни на тематиката.

В глава първа „Теоретични аспекти на умствената изостаналост“ аналитично и достоверно са отразени постановки и изследвания на признати изследователи, които са свързани със специфични аспекти от развитието и обучението на ученици с умствена изостаналост. Литературният обзор по темата на дисертационния труд е целенасочен и достатъчно обхванен. Представянето на национални и международни документи е основа за анализ и сравнение. Би било добре, ако тази част от разработката е в отделно обособена точка в тази глава.

Глава втора „Професионално ориентиране и професионална подготовка в контекста на развитието на ученика“. Сравнителните характеристики, които се правят между ученици с умствена изостаналост и ученици в норма са основата върху, която се изясняват и предлагат конкретни подходи, свързани с професионалното ориентиране и професионалната подготовка на ученици с умствена изостаналост. Диференцирани са редица проблеми, свързани с разглежданата проблематика – подготовката на учителите, взаимодействието с родителите, с работодателите и др. . Изключително впечатление правят личните й наблюдения, както и пряката ангажираност на Мария Костова, свързани с професионалното ориентиране на учениците от ЦСОП в Благоевград. Разглеждането на спецификата на професионалното обучение на ученици с умствена изостаналост, което е в основата на професионалната им подготовка се нуждае от по-голяма задълбоченост, за да се открият по-детайлно механизмите на неговото осъществяване. Проучването на чужд теоретичен и практически опит е необходимо и важно. Аналитичното „поглеждане“ извън границите на страната ни ще предостави възможност за съпоставка, намиране и усъвършенстване на решения, свързани с проблематиката на труда.

В трета глава „Изследване на професионалното ориентиране и професионалната подготовка на учениците с умствена изостаналост“ се представят резултатите от проведения педагогически експеримент. Използваната експериментална технология и посочените методи дават възможност да се свържат прогнозите за промените със състоянието на професионалното ориентиране и професионална подготовка в настоящия момент. Анализът на получените резултати водят до уточняването на елементите и взаимодействието между тях на представения авторски модел. Определянето на съдържателните характеристики на всеки един от елементите на модела е предпоставка за неговото ефективно функциониране. Направените изводи и препоръки в края на трета глава са резултат от обективен анализ на резултатите от педагогическия експеримент и анкетното проучване. Мисля, че трябва ясно да се подчертае дали е доказана формулираната хипотеза.

3. Научни и научно-приложни приноси.

В съдържателен план работата представлява завършен и отговарящ на общоприетите изисквания научноизследователски труд. В него проличава умението на автора за задълбочен, критичен прочит и целенасочено представяне на теоретични концепции, за аргументиране на собствен модел и за обобщения и изводи от проведеното изследване.

Приемам посочените приноси на дисертационния труд като достоверни и имащи научен характер. Сред приносите се открояват:

- Изследователските търсения на автора са формулирани на базата на теоретичен обзор и анализ на източници, законови и подзаконови нормативни документи и практически опит;
- Разработен е модел за професионално ориентиране, подпомагащ професионалната подготовка на ученици с умствена изостаналост;
- Докторантката прибавя нови аспекти към научните и научнопрактически разработки, които засягат актуалната тематика на дисертационния труд;
- Направена е оценка на реалното състояние на проблемите и решенията, свързани с професионалното ориентиране и професионалната подготовка на ученици с умствена изостаналост;
- Насочва се вниманието към необходимост от подготовка на учителите за осъществяването на професионалното ориентиране на учениците с умствена изостаналост;
- Мария Костова по време на работата си върху дисертационния труд описва и представя част от реализираните дейности в Методическо ръководство, което има съществена практическа стойност;
- Разработен и осъществен е проект, свързан със създаването на подходяща среда, насочена към професионалното ориентиране от ранна училищна възраст.

4. Автореферат.

Авторефератът е изготвен съобразно изискванията. Той възпроизвежда структурата на дисертационния труд. Отразява обективно съдържанието и резултатите на педагогическото изследване. Докторантът е автор на четири публикации, свързани с темата на дисертацията.

5. Препоръки и въпроси.

Препоръки. Мария Костова би могла да продължи и да задълбочи изследователската и практическата си дейност по приложението на предложения модел за професионално ориентиране. Бъдещите изследвания могат да са насочени и към технологията на професионалната подготовка на ученици с умствена изостаналост.

Считам, че ще бъде полезно, ако докторантката насочи богатия си опит и знания към споделянето му с колеги, с интереси към тази проблематика, чрез различни форми.

Въпроси. Може ли да се използват възможностите на дуалната система за професионална подготовка при ученици с умствена изостаналост?

Каква е ролята на социалното предприемачество в подпомагането на професионалното ориентиране и професионалната подготовка на ученици с умствена изостаналост?

Какво би затруднило прилагането на предложения модел?

6. Заключение.

Дисертационният труд представлява лично дело на докторантката. Направена е проверка за установяване на сходство и плагиатство с чужди трудове. Установеният индекс на сходство е 20%. Докторантката е изпълнила всички изисквания, поставени в учебния план.

Считам, че дисертационният труд притежава несъмнени научни достойнства. Докторантката притежава необходимите знания по темата, както и умения за самостоятелна научно-изследователска дейност. Бих искала специално да отбележа, че представения за рецензиране дисертационен труд е разработен в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Вътрешните правила за развитие на академичния състав на Югозападен университет „Неофит Рилски“. Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Мария Иванова Костова в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Специална педагогика“.

05.01.2025г.

Член на научното жури:

Доц. д-р Светлана. Николаева

STATEMENT OF OPINION

**by Assoc. Prof. Dr. Svetlana Ganeva Nikolaeva,
South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad
in respect of a dissertation on the topic „Professional orientation
and professional training of mentally retarded students“,
drawn up by Mariya Ivanova Kostova for awarding the
educational and academic degree “Doctor”**

Higher education field: 1. Pedagogical Sciences

Professional direction: 1.2. Pedagogy

Doctoral program: Special Pedagogy

Academic supervisor: Prof. Dr. Pelagiya Mihayova Terziyska

Reasons for participation in the academic jury: The participation in the academic jury is based on Order No. 2794/22.11.2024 of the rector of SWU “Neofit Rilski” – Blagoevgrad and resolutions passed during the first meeting of the academic jury of 27.11.2024. All legal requirements and internal rules on the development of the academic staff at SWU “Neofit Rilski” – Blagoevgrad in the drawing up of the dissertation and the procedure relating to its admission in order the same to be defended before the academic jury have been met.

1. Presentation of the doctoral student

In 2017 Mariya Ivanova Kostova was awarded Bachelor's degree in “Special Pedagogy” at the Faculty of Pedagogy of SWU “Neofit Rilski”, and in 2018 – Master's degree in “Special Pedagogy”. Since 2017 until now, Mariya Kostova has been working at Center for Special Educational Support “Sv. Paisiy Hilendarski” in the town of Blagoevgrad. She held by her position is deputy director of the CSES in the town of Blagoevgrad. She worked as a part-time assistant for three years at the Department of Education Management and Special Pedagogy.

2. General presentation and content of the dissertation

The presented dissertation of the doctoral student Mariya Kostova consists of 124 pages of text. Four /4/ applications are presented. The indicated sources which were used are 100, 88 of which are in Cyrillic, 12 are Internet resources.

The text is structured, as it consists of introduction, three chapters which are hierarchized ideologically and which are interrelated naturally, and conclusion.

The introduction presents the reasons which outline the current need for studying, analysing and proposing a working mechanism related to the professional orientation and its impact on the professional training of mentally retarded students. The scientific definiteness of the study is clearly formulated. The tasks of the study derive from the set goal. They are adequate in respect of the theme.

Chapter one “Theoretical aspects of mental retardation” presents analytically and reliably statements and researches of recognized researchers which are related to specific aspects of the development and training of mentally retarded students. The literary review on the topic of the dissertation is purposeful and sufficiently comprehensive. The presentation of national and international documents is the basis for analysis and comparison. It would be good if this part of the work is given in a separate item of this chapter.

Chapter two “Professional orientation and professional training in the context of student development”. The comparative characteristics which are made between mentally retarded students and normal students are the basis on which specific approaches related to professional orientation and professional training of mentally retarded students are clarified and proposed. A number of problems related to the considered issue are differentiated – the training of the teachers, interaction with parents, employers, etc. Her personal observations, as well as Mariya Kostova’s direct commitment, related to the professional orientation of the students from the Center for Special Educational Support in Blagoevgrad make an exceptional impression. The examination of the specifics of the professional training of mentally retarded students, which is the basis of their professional training, needs greater depth in order the mechanisms of its implementation to highlight in more detail. The study of foreign theoretical and practical experience is necessary and important. The analytical “looking” outside the borders of our country will provide an opportunity for comparison, finding and improving of solutions related to labour issues.

Chapter three “Research on professional orientation and professional training of mentally retarded students” presents the results of the conducted pedagogical experiment. The experimental technology used and the methods indicated make it possible to relate the forecasts of changes to the status of professional orientation and professional training at the

present time. The analysis of the obtained results leads to the specification of the elements and the interaction between them of the presented author's model. The determination of the substantive characteristics of each of the elements of the model is a prerequisite for its effective functioning. The conclusions and recommendations made at the end of the third chapter are the result of an objective analysis of the results of the pedagogical experiment and the survey. I think it should be clearly emphasized whether the formulated hypothesis has been proven.

3. Scientific and scientific-applied contributions

In terms of content, the work is completed and it meets the generally accepted requirements of research work. It presents the author's skill for a thorough, critical reading and purposeful presentation of theoretical concepts, for supporting personal model and for generalizations and conclusions from the made research.

I accept the mentioned contributions of the dissertation as credible and of a scientific nature. The following contributions are emphasized:

- The author's research searches are formulated on the basis of a theoretical overview and analysis of sources, legal and by-laws regulatory documents and practical experience;
- Professional orientation model has been developed, supporting the professional training of mentally retarded students;
- The doctoral student adds new aspects to the scientific and scientific-practical works which concern the current topic of the dissertation;
- Assessment has been made of the real status of the problems and solutions relating to the professional orientation and professional training of mentally retarded pupils;
- Attention is drawn to the need to prepare teachers for the professional orientation of mentally retarded students;
- Mariya Kostova, during her work under the dissertation, describes and presents part of the carried out activities in the Methodical Guide, which has an essential practical value;
- There is a project related to the creation of an appropriate environment aimed at the professional orientation from an early school age has been developed and implemented.

4. Abstract

The abstract is prepared according to the requirements. It reproduces the structure of the dissertation. It reflects the content and results of the pedagogical research objectively. The doctoral student is the author of four publications related to the topic of the dissertation.

5. Recommendations and questions

Recommendations. Mariya Kostova could continue and deepen her research and practical activity on the application of the proposed model for professional orientation. The future researches may also focus on the technology of professional training of mentally retarded students.

I believe that it will be useful if the doctoral student directs her rich experience and knowledge to sharing it with colleagues, with interests in this issue, through various forms.

Questions. Can the opportunities of the dual system be used for professional training of mentally retarded students?

What is the role of social entrepreneurship in supporting the professional orientation and professional training of mentally retarded students?

What would make it difficult to apply the proposed model?

6. Conclusion

The dissertation is the personal work of the doctoral student. Inspection was made for the finding of similarity and plagiarism with other people's works. The similarity index found was 20%. The doctoral student has fulfilled all the requirements set out in the curriculum.

I believe that the dissertation has undoubted scientific merits. The doctoral student has the necessary knowledge on the topic, as well as skills for independent research activity. I would especially like to note that the dissertation submitted for review was drawn up in accordance with the requirements of the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria Act /DASRBA/, the Regulation on the Application of the DASRBA and the Internal Rules for the Development of the Academic Staff of South-West University "Neofit Rilski". In view of the given the above, I confidently give my **positive assessment** and propose to the honourable academic jury to award the educational and academic degree "Doctor" to Mariya Ivanova Kostova in the higher education field: 1. Pedagogical Sciences, professional direction: 1.2. Pedagogy, doctoral program: "Special Pedagogy".

05.01.2025

Member of the Academic Jury:

(Assoc. Prof. Dr. Svetlana Nikolaeva)